

VÁZLATOK

XLIII. A települések

Település = emberek, embercsoportok lakó és/vagy munkahelyének térbeli együttese

régebben → a lakó és munkahely térben is megegyezett

újabban → ez nem szükségszerű feltétel, a két tevékenység gyakran szétválik, de helyet kapnak a szabadidős tevékenységek is

A település tehát lehet lakó, gazdasági, társadalmi szerepkörrel és infrastruktúrával egyaránt rendelkező együttes, amely egy adott természeti környezetben helyezkedik el. Az egyes összetevői kölcsönhatásban állnak egymással.

természeti erőforrások ↔ társadalmi-gazdasági tényezők
pl.: ásványkincs kitermelés ↔ szakképzett munkaerő

Településfajták

mozgékony (ideiglenes) települések → pl. Afrika nomád népei

állandó (helyhez kötött) települések

A FALU

fajtái: **falu** → földművelés és állattenyésztés céljából hozták létre a föld lakosságának fele él ma falvakban
csökken a népességszámuk
lakóinak nagy része **nem a mezőgazdaságból él** meg → sok esetben „**alvó településsé**” váltak

alaprakjuk szerint: **szabálytalan alaprajz** → legrégebbiek

egyutcás (úti) falu → völgyvonal mellett sorakozó házak

szabályos szerkezetű (pl.: sakktábla elrendezésű) **falu**
→ párhuzamos utcahálózat jellemzi

kőrfalu → Afrikára jellemző → állattenyésztők alakították ki → a lakóházak által közrefogott tér az állatok tartására szolgál

nagyságrendjük szerint: **aprófalvak** → 1000 főnél kevesebb lakos (Zala, Vas, Baranya)

óriásfalvak → 10-20.000 fő

funkció szerint: **agrárfalva** → fejlődő országokra jellemző
bányászfalvak
üdülőfalvak

A hagyományos falu halála a városodás és a városiasodás.

városodás → városokba való elvándorlás → falvak pusztulása

városiasodás → a városi élet hatása a falura → infrastruktúra fejlődése (közmű), életmód átalakulása, kertvárosi jelleg kialakulása → „városjelölt falu” → várossá válás

MAGÁNYOS TELEPÜLÉS

Itt megmaradt a lakó- és munkahely egysége.

Napjainkban oldódik az elszigetelődésük (úthálózat kialakulása, autó, hírközlés)

fajtái: tanyák → Európára jellemző

szabálytalanul elhelyezkedő **szórt** tanyavilág → magashegyi pásztorkodás (Alpok, Pireneusok, Kárpátok)
Germán-alföld, Lengyel-alföld
Magyarország: Duna-Tisza köze; Hajdú-Bihar; Jász-Nagykun-Szolnok megyékben

szabályosan szórt tanyák → járható utak mentén alakultak ki (Dánia, Németország)

sortanyák → utak, vízfolyások, csatornák, tengerpart mentén (Dánia, Norvégia)

bokortanyák → átmenet a magányos és a csoportos település között → 10-30 tanyaudvarból áll → faluvá nőhet össze (Nyírség)

farm → olyan szórványtelepülés, melynek lakói gépesített árutermelő mezőgazdasággal foglalkoznak
→ sokféle gazdasági épülettől elkülönülő tágas farmlakás
→ fejlett infrastruktúra jellemzi
(Ausztrália, USA, Kanada, Nagy-Britannia)

VÁROSOK

Város = csoportos településtípus, amely területi megosztásban központi tevékenységet lát el.

→ egyre nagyobb hatósugárban fejti ki tevékenységét (közigazgatás, ipar, oktatási, kulturális, egészségügyi ellátás)

→ az érintet terület a **vonzáskörzet**

→ szekunder és a terciér szektor jellemzi

→ lélekszáma, népsűrűsége, beépítettsége nagyobb a faluénál; infrastruktúrája fejlettebb

- szerepkörei: → **mezővárosok** → lakó földművelésből, állattenyésztésből és azok cserekereskedelméből élnek (Ázsia, Afrika)
Ilyen volt Magyarországon egykor Debrecen, Hódmezővásárhely
- **bányavárosok** → a munkaerő többségét a kitermelőipar foglalkoztatja (Dorog, Komló falvakból lett bányavárosok)
Svédország (Kiruna – vasérc); Hollandia (Groningen – földgáz)
megjelenik a textil és élelmiszeripar a nők foglalkoztatására
- **ipari városok** → a feldolgozóipar által gyakran óriásvárosokká fejlődő települések (London, New York, Chicago, Tokió)
→ szakosodhat egy-egy termék előállítására (Sheffield – acélgyártás; Torino – autógyártás; Łódź – textilipar)
- **kereskedelmi és közlekedési központok**
- *tengerparti folyótorkolatoknál* (New Orleans – Mississippi; Marseille – Rhône; Hamburg – Elba)
 - *nagy folyók találkozásánál* (St. Louis – Mississippi-Missouri)
 - *jégmentes kikötőknél* (Vancouver)
 - *jól hajózható folyók mentén* (Manaus – Amazonas)
 - *kereskedelmi útvonalaknál* (Lyon)
 - *nemzetközi szintű közlekedési csomópontoknál* (London, Frankfurt am Main, Hamburg, Rotterdam)
 - *jelentő kereskedelmi szerepkörvállalás esetén* (Chicago – gabonatőzsde)
 - *folyami átkelőhelyeknél* – **hídvárosok** (Szolnok Szeged)
- **vásárvárosok** → eltérő adottsággal rendelkező tájak találkozásánál (pl. hegyvidék – síkság) (Gyöngyös, Miskolc, Lipcse)

- **kulturális központok** → kiemelkedő oktatási, művészeti tevékenység jellemzi (Oxford, Cambridge, Heidelberg, Bologna, Szeged, Sárospatak)
- **üdülő központok** → a hazai és nemzetközi idegenforgalom élteti (Miami, Monte Carlo, Karlovy Vary, Hévíz)
- **vallási központok** → zarándokhelyek (Róma, Lhásza, Jeruzsálem, Mekka, Benares, Esztergom, Debrecen)
- **világvárosok** → nemzetközi jelentőségű politikai, pénzügyi, gazdasági, tudományos irányító központok (London, New York, Tokió, Zürich, Brüsszel, Strasbourg)

VÁROSI LAKOSSÁG

várostopus	nemzetközi szinten	hazai viszonylatokban
kisváros	200.000 fő alatt	25.000 fő alatt
középváros	200.000-500.000 fő	25.000-100.000 fő
nagyváros	500.000-1.000.000 fő	100.000 fő felett
óriásváros	1.000.000 fő felett	Budapest

1800		1900		2002	
VÁROS	NÉPESSÉG (MILLIÓ FŐ)	VÁROS	NÉPESSÉG (MILLIÓ FŐ)	VÁROS	NÉPESSÉG (MILLIÓ FŐ)
Peking	1,10	London	6,5	Tokió	28,0
London	0,86	New York	4,2	Mexikóváros	18,1
Kanton	0,80	Párizs	3,3	Mumbai (Bombay)	18,0
Edo (Tokió)	0,69	Berlin	2,7	Saõ Paolo	17,7
Konstantinápoly	0,57	Chicago	1,7	New York	16,6
Párizs	0,55	Bécs	1,7	Sanghaj	14,2
Nápoly	0,43	Tokió	1,5	Lagos	13,5
Hangcsou	0,39	Szentpétervár	1,4	Los Angeles	13,1
Oszaka	0,38	Manchester	1,4	Calcutta	12,9
Kioto	0,38	Phiadelphia	1,4	Buenos Aires	12,4

A VÁROSOK SZERKEZETE

belső munkahelyöv → közigazgatás, pénzügyi, kereskedelmi, kulturális intézmények, irodaházak, szállodák, sétálóutcák (Budapest V. ker.)

belső lakóöv → sűrűn beépített városrész (Budapest VI-IX. ker.)

külső (második) munkahelyöv → nagyobb telephelyet igénylő üzemek, gyárok, teherpályaudvarok, raktárak, hűtőházak

külső lakóöv → laza beépítésű kertváros jelleg, munkás lakónegyedek, lakótelepek (Budai-hg. beépített lejtői; Újpest, Rákospalota paneljei)

településhalmazok, agglomeráció → a nagyvárosok előterében sűrűsödő települések

alvótelepülések → lakófunkciót tölt be,
→ a népesség a településcentrumba jár dolgozni (ingázás)

bolygóváros (kisváros) → bizonyos szerepkört átvállalnak a központtól
→ munkalehetőséget nyújtva tehermentesítik a centrumot

üdülő-pihenő szerepkör → az agglomeráció legkedvezőbb fekvésű települései
→ növeli a népességmozgást

óriásváros (megalopolisz) → Földünk legnagyobb városhalmazai
(USA: Boston-New York-Philadelphia-Washington)
(Nagy Britannia: Birmingham-Liverpool; Manchester-Leeds-London; Németország: Ruhr-vidék)

TELEPÜLÉS HÁLÓZAT

főváros → a hierarchia csúcsán (Budapest)

régióközpontok → a főváros alatt (Győr, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc)

megyeszékhelyek → középső szint